

Ю. Й. СІЦІНСЬКИЙ У СПОГАДАХ ПАВЛА БОГАЦЬКОГО

Автори представляють знані свого часу не тільки на Поділлі особистості – Юхима Сіцінського та Павла Богацького, вводять у науковий обіг неопубліковані спогади П.О. Богацького, віднайдені в еміграційних фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України.

Ключові слова: П.О. Богацький, Ю.Й. Сіцінський, спогади, Поділля, Чехословаччина.

Юхим Йосипович Сіцінський – виходець з Мазників, що на Деражнянщині, ввійшов в активне науково-краєзнавче, громадське й духовне життя Поділля в кінці 80-х років XIX ст. Був священнослужителем, з 1890 року завідував Давньосховищем – музеєм при кафедральному Казанському соборі в Кам'янці-Подільському, очолював Подільське церковне історико-археологічне товариство (1903-1920 рр.), редагував «Подольские епархиальные ведомости», а з 1906 року – «Подолью» і «Православную Подолью», був активним краєзнавцем, редактором та упорядником «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета», де були опубліковані нариси історії усіх церков та парафій Поділля, пам'яткоохоронцем, музейником, помічником бібліотекаря, приват-доцентом Кам'янець-Подільського державного українського університету, викладачем багатьох інших навчальних закладів міста, протоієреєм. Зазнав репресій, був позбавлений власного житла, помер, розбитий хворобами 1937 року і похований на Руськофільварецькому кладовищі.

Павло Олександрович Богацький народився 4 березня 1883 року в містечку Купині (нині село Городоцького району Хмельницької області) в сім'ї парафіяльного священика. Дитинство пройшло в Нестерівцях, де батько обійняв одну з найбільших на Дунаєвеччині парафій.

Середню освіту здобував у Подільській духовній семінарії, з якої 1903 року був виключений за участь у нелегальному гуртку. Саме на час навчання Павла Олександровича в семінарії припадають перші зустрічі та контакти з Юхимом Йосиповичем Сіцінським, який був давнім другом його батька Олександра Григоровича.

Після виключення з семінарії П.О. Богацький закінчив у Вільно військову школу, деякий час займав офіцерські посади у військових частинах, поки не був звільнений з армії «за заборонену діяльність» [2, с.8]. З 1907 року разом з Микиткою Шаповалом видавав журнал «Українська хата», який проіснував до 1914 року і був закритий царською адміністрацією через «неблагонадійність». У квітні 1917 року на першому Українському національному конгресі, де головував М.С. Грушевський, його обрали секретарем. Згодом був призначений начальником столичної міліції.

Наприкінці квітня 1918 року П.О. Богацький зазнав арешту з боку німецьких властей. Після антигетьманського повстання за наполяганням Симона Петлюри був призначений столичним отаманом. Зі своїм підрозділом брав участь у боях корпусу Січових стрільців проти антиукраїнських сил. Згодом військова частина столичного отамана була реорганізована в Кіш охорони республіканського ладу.

У листопаді 1919 року, з відходом військ УНР за річку Збруч, Павло Олександрович отримав посаду архіваріуса Кам'янець-Подільського державного українського університету і, таким чином, опинився біля витоків формування українських архівів. У спогадах П.О. Богацький з теплотою згадував, як під час вирішення питання прийняття його на роботу до університету Юхим Йосипович Сіцінський пожартував: «Рано ще такого молодого чоловіка в архів здавати» [3, с.357-358].

1920 року Павло Богацький покинув Кам'янець-Подільський та емігрував до Чехословаччини. Перебуваючи в Празі, активно підтримував стосунки з сином Юхима Сіцінського Володимиром Січинським.

1931 року Українське історико-філологічне товариство при Українському вільному університеті в Празі, членом якого був Павло Богацький, урочисто відзначило 50-річчя наукової діяльності Ю.Й. Сіцінського. На урочистому зібранні з доповідями про життя та науково-громадську діяльність Юхима Йосиповича виступили В. Біднов, Д. Антонович, В. Щербаківський та П. Богацький. До сьогодні був відомий лише текст доповіді Василя Біднова [4, с.76]. Проте нам в еміграційних матеріалах (так звані «празькі архіви») у фонді 4372 «Українське історико-філологічне товариство в Празі» вдалося віднайти машинопис доповіді Павла Олександровича Богацького [1], який сьогодні представляємо Вашій увазі. Враховуючи те, що на момент підготовки доповіді П.О. Богацький вже більше десяти років перебував в еміграції та не мав під рукою необхідних матеріалів, у тексті допущені деякі неточності, до яких подаємо примітки і коментарі. Однак це суттєво не впливає на цінність віднайдених спогадів. Текст подаємо із збереженням авторської лексики.

Список використаних джерел:

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 4372, оп. 1, спр. 73, 9 арк.
2. Прокопчук В.С. Павло Богацький – повернення в Україну / Віктор Прокопчук // Архіви : зібрав Левко Богацький. – Сідней (Австралія), 2003. – С. 8-19.
3. Прокопчук В.С. Павло Богацький – учений, краєзнавець / В.С. Прокопчук // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. статей. – К., 1999. – Вип. 6. – С. 357-363.
4. Трембіцький А.М. Євфимій Сіцінський (1859-1937): наукова та громадська діяльність / А.М. Трембіцький. – Хмельницький : Мельник А.А., 2009. – 300 с.

Коротка біографія проф. Євфимія Сіцінського¹

Народився 15 (28 н. с.) жовтня 1859 року в с. Мазниках Летичівського повіту на Поділлі. По скінченню першим учнем Подільської семінарії в 1882 [олівцем позначено 1881²] р. збирався вступити до Університету семінаристів. Вступив до Київської Академії, яку скінчив одним з перших³. По скінченню Академії був учителем в Бахмуті на Запоріжжю⁴, а в перших роках 90-х років переїхав на стало до Кам'янця-Подільського⁵.

Першу свою наукову розвідку про народний переказ о Полозі написав будучи учнем 6-ї класи Подільської семінарії, була надрукована в подільському часопису «Подольский листок» в Кам'янці дня 19 травня (1 червня н. с.) 1881 р. Ще будучи студентом Академії, остаточно присвятив себе історії та археології Поділля. Був співробітником проф. Володимира Антоновича⁶, з яким зробив низку археологічних розкопок. Співробітничав у різних наукових періодичних та неперіодичних виданнях по рідній історії, археології та історії мистецтва.

В Кам'янці брав постійну участь у різних благодійних та культурно-просвітніх товариствах. Заснував Подільське історико-

¹ Павло Богацький у заголовку своєї доповіді поставив справжнє ім'я Сіцінського – «Євфимій», дане йому при хрещенні. Дослідник життя і творчості Є.Й. Сіцінського А.М. Трембіцький довів, що народився Євфимій Йосипович не 10 грудня, а 15 жовтня в день преподобних Євфимія Нового і святителя Євфимія, тому й отримав ім'я на їх честь. Під таким ім'ям занесений до енциклопедії Брокгауза і Єфрона. Однак церковнослов'янське ім'я Євфимій через часті зміни правопису та й з огляду на час зазнало трансформації й було адаптоване до загальноновживаного «Євтим»-«Юхим». Для сучасних дослідників він більше відомий саме як Юхим Сіцінський. Походження прізвища «Сіцінський» сам Юхим Йосипович пояснював так: прадід Федір був родом з села Січинці під Дунаївцями, «від тих Січинець і пішло... прізвище Січінського», яке той спочатку писав «Сьчинский», а вже потім «Сьцинский». Достовірність цього може підтвердити той факт, що син Володимир якраз зберіг дідову трансформацію прізвища – «Січінський» (Див.: Трембіцький А.М. Євфимій Сіцінський (1859-1937): наукова та громадська діяльність / А.М. Трембіцький. – Хмельницький : Мельник А.А., 2009. – С. 50-52). П.О. Богацький називає Ю.Й. Сіцінського «професором» згідно емігрантської традиції називати викладача професором. Найвища викладацька посада, яку займав він – це була посада приват-доцента в Кам'янець-Подільському державному українському університеті.

² Насправді Ю.Й. Сіцінський закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію 1881 року.

³ Якщо П. Богацький мав на увазі, що Юхим Сіцінський був одним з найкращих випускників, то це не відповідає дійсності – він за успішністю посідав 53 місце з 62 осіб і міг бути призначений лише вчителем духовного училища (Див.: Трембіцький А. М. Євфимій Сіцінський (1859-1937): наукова та громадська діяльність / А. М. Трембіцький. – Хмельницький: Мельник А. А., 2009. – С. 58).

⁴ Сучасне місто Артемівськ Донецької області.

⁵ Юхим Йосипович насправді повернувся до Кам'янця-Подільського 1889 року.

⁶ Можливо автор мав на увазі участь Юхима Сіцінського в розкопках Бакотського монастиря під керівництвом В. Б. Антоновича.

археологічне товариство¹ і був постійно вибираємий головою цього товариства та редактором «Трудов» товариства (вийшло 20 томів)². Заснував перший на Поділля Історико-археологічний музей³. Великі колекції музею з української архітектури, малярства, різьби, археології, етнографії і спеціальний відділ історії міста Кам'янця зібрано виключно завдяки енергії й відданості Є.С. При музею є рукописний архів і велика бібліотека стародруків та рідкісних видань до історії Поділля.

Як громадський діяч, був одним з перших на Поділля організатором і пропагатором української культури і просвітницького руху. Від 1901 р. член т. зв. Старої української громади на Поділля. По революції 1905 р. разом з лікарем К. Солухою був основоположником широко закреного просвітницького руху на Поділлі. Постійно переслідований за цю працю світською і духовною царською владою міг утриматись на своєму становищі в Кам'янці лише повагою своїх наукових праць. Як писала колись чорносотенна газета «Киевлянин» (Київ 1908 р., №230) при заснованні Подільської «Просвіти» українці остільки «обмежені», що хор навіть одмовився співати «Боже, царя храни». Душею «Просвіти» [був] Є.С. Пізніше «Просвіта» не приймає того крайнього напрямку, хоч в ній і залишався Є.О. Сіцінський (гл. «За сто літ», кн. V, Київ, 1930, ст. 305).

Як науковий працівник брав участь в Археологічних з'їздах, що відбувалися в Росії й на Україні⁴. З 1899 р. дійсний член Наукового Товариства імені Шевченка у Львові, пізніше – Українського Наукового Товариства в Києві. Член комісії Української Академії наук. В 1918 р. обраний професором Українського Університету в Кам'янці по кафедрі археології та історії Поділля, де читав лекції до 1926 року (від р. 1920 Інститут Народньої освіти)⁵.

Не зважаючи на свої 72 роки, нестотно, активно працює над історією Поділля, друкуючи свої розвідки і статі у працях Української Академії наук та інших наукових виданнях.

¹ 1903 року Подільський єпархіальний історико-статистичний комітет було реорганізовано в Подільське церковне історико-археологічне товариство, головою якого став Ю. Й. Сіцінський.

² Насправді вийшло 12 томів.

³ 1890 року в Кам'янці-Подільському було засновано Подільське єпархіальне Давньосховище, секретарем якого, а з 1892 року завідувачем був Ю. Й. Сіцінський. В період революції 1917-1920 років Давньосховище змінило назву на Археологічний музей.

⁴ Юхим Сіцінський взяв участь в XI Археологічному з'їзді, в працях якого опублікував свою об'ємну працю «Археологическая карта Подольской губернии». Окрім того був делегатом XII з'їзду 1902 року, XIII з'їзду 1905 року та XIV з'їзду 1908 року (Див.: Трємбіцький А.М. Є.Й. Сіцінський – організатор краєзнавчого руху і регіональних досліджень / А.М. Трємбіцький // Студії Кам'янець-Подільського Центру дослідження історії Поділля. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2005. – Т. I. – С. 92).

⁵ Насправді Юхим Йосипович був обраний приват-доцентом кафедри церковної археології К-ПДУУ 19 лютого 1919 року і пропрацював в університеті до його реорганізації в ІНО 1921 року (Див.: Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 2582, оп. 1, спр. 187, арк. 22).

Головніші наукові праці Є. С.:

1. Народное предание о Полозе (этнографический эскиз). «Подольский листок» Кам'янець-Подільський, 1881, ч. 58, 19 мая (1 червня н. ст.).
2. Церковь-замок в с. Сутковцах Летичевского уезда. «Подольские епархиальные ведомости, Кам.-Под., 1889, ч. 2-3 і окремо Кам.-Под., 1889, ст. 19.
3. Троицкая церковь в м. Зинькове Летичевского уезда. «Подольские епархиальные ведомости» і окремо Кам.-Под., 1890.
4. Каменецкая Иоанно-Предтеченская церковь (Старый собор). «Подольские епархиальные ведомости», Кам.-Под., 1890, ч. 37-42 і окремо Кам.-Под. 1890.
5. Замоквая церковь в Каменце-Подольском XIV-XVII вв. Кам.-Под., 1890¹.
6. Материалы для истории монастырей Подольской епархии. «Труды комитета для историко-статистического описания Подольской епархии», вып. IV, Кам.-Под., 1889, ст. 209-437 і окремо Кам.-Под., 1891, ст. 234².
7. Семейная жизнь в Подолии в первой половине прошлого века, Киев, 1891, ст. 12.
8. Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. I. Каменецкий уезд. «Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета», в. VII, Кам.-Под., 1895, ст. 1-611.
9. Город Каменец-Подольский. Историческое описание, Киев, 1895, ст. 247 (з 4 фототипіями і 20 інш. ілюстраціями).
10. Пасхальные писанки, Кам.-Под., 1899, ст. 6.
11. Приходы и церкви Подольской епархии. «Труды Подольского историко-статистического комитета», вып. IX, Кам.-Под., 1901, ст. 1-1064.
12. Археологическая карта Подольской губернии. «Труды XI Археологического Съезда в Киеве», Москва, 1901, Т. I, ст. 197-365 з 11 рисунками і 1 мапою і окремо, Москва, 1901, ст. 157; 1 мапа.
13. Отчёт об осмотре древностей в Подольской губернии летом 1901 г. «Чтения Исторического Общества Нестора-Летописца», кн. XVII, в. 1, Киев, 1903.
14. Храмы г. Бара Могилёвского уезда (исторический очерк). «Подольские епархиальные ведомости», 1902, ч. 47-51 і окремо, Кам.-Под., 1903, ст. 52.³
15. Исчезающий тип деревянных церквей Подолии. «Труды Подольского историко-археологического общества», в. X, Кам.-Под., 1904, ст. 393-416 і окремо Кам.-Под., 1904, ст. 24; 12 таблиць (з 3 плянами і 12 фотографіями).
16. Материалы для истории цехов в Подолии. «Труды Подольского историко-археологического общества», в. X, Кам.-Под., 1904, ст. 417-494 і окремо Кам.-Под., 1904, ст. 75.
17. Подольские типографы и издания Кам.-Под., 1903, ст. 10.
18. Хронологический список трудов д-ра И. Ролле. «Труды Подольского историко-археологического общества», в. X, Кам.-Под., 1904, ст. 517-527.
19. Опись старопечатных книг Музея церковного историко-археологического общества. «Труды Подольского историко-археологического общества», в. X, Кам.-Под., 1904, ст. 1-107 і окремо Кам.-Под., 1904, ст. 108.
20. Рецензия на видання «Трудов Подольского историко-археологического общества», в. X, Кам.-Под., 1904, ст. 578-580.

¹ Насправді ця праця вийшла 1892 року.

² І видання в «Трудах», і окремий відбиток вийшли 1891 року.

³ Окреме видання також вийшло 1902 року.

21. Иконы художника В. А. Тропинина в церкви с. Кукавки Могилёвского уезда. «Труды Подольского историко-археологического общества», Кам.-Под., 1907 і окремо Кам.-Под., 1907, ст. 12¹.
22. У Великодню ніч (оповідання). «Подолія», Кам.-Под., 1907, ч. ... і окремо Кам.-Под., ст. 4.
23. Южно-русское церковное зодчество. «Труды Подольского историко-археологического общества» Кам.-Под., 1907 і окремо Кам.-Под., 1907, ст. 24 (з 16 ілюстраціями)².
24. Роспись церкви в южно-русском стиле. «Подолія» Кам.-Под. 1907, ч. [26, С. 593-597] і окремо Кам.-Под., ст. 4.
25. Характерные черты древних церквей Подолии Кам.-Под., 1907, ст. 10³.
26. Исторические местности Подолии и их достопримечательности Кам.-Под., [1911], ст. 20.
27. Музей Подольского историко-археологического общества. 2. Описание предметов старины. «Труды Подольского историко-археологического общества», в. XI, Кам.-Под., 1911, ст. 1-105 і окремо Кам.-Под., 1911, ст. 106.
28. К изображению Иосафа Горленка. «Труды Подольского историко-археологического общества», в. XI, Кам.-Под., 1911.
29. Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. II. Ущицкий уезд. «Труды Подольского историко-археологического общества», в. XI, Кам.-Под., 1911, ст. 1-144.
30. Проф. Владимир Бонифатьевич Антонович (некролог). «Труды Подольского историко-археологического общества», в. XI, Кам.-Под., 1911, ст. 401-404.
31. Передісторія Поділля. «Записки Кам'янець-Подільського Українського Державного Університету». Кам.-Под., 1920
32. Стародруки Кам'янецького Історико-археологічного музею. «Бібліологічні відомості». Київ, 1924, ч. 1-3, ст. 170-171.
33. Вплив візантійсько-атонської архітектури на будівництво мурованих церков на Поділлі. «Записки Наукового Товариства Шевченка», т. [139-140] Львів 1925, ст. [10-22] і окремо «Муровані церкви на Поділлі». Львів-Кам'янець, 1925, ст. 22-10 ст. ілюстрацій з 19 рисунками.
34. Нариси історії Поділля, ч. 1, Вінниця, 1927, ст. 74 з 48 ілюстраціями і 1 мапою.
35. Оборонні замки Західного Поділля XIV-XVII століть (історико-археологічний нарис). «Записки історико-філологічного відділу Української Академії наук», т. XVII, Київ, 1928 і окремо Київ, 1928, ст. 100 з 68 ілюстраціями і 1 мапою.
36. Кам'янецька фортеця, Кам.-Под., 1929, ст. 10 (з автолітографією В. Гагенмейстера).

Пояснення до головніших наукових праць проф. Євфимія Сіцінського

Розробляючи та досліджуючи історію Поділля, проф. Є. Сіцінський працював у двох напрямках. На основі архівних, документальних матеріалів і старшої літератури дав цілий ряд оглядових загальних характеристик, що мали передовсім значіння довговічного (справочного) матеріалу. Від цих загальних, стислих оглядів, що охоплювали територію Поділля, пізніше перейшов до більш докладно-

¹ Насправді праця вийшла 1909 року та опублікована була не в «Трудах», а в «Православной Подолии».

² Праця вийшла в «Православной Подолии».

³ Публікація побачила світ 1912 року.

го описування і дослідження окремих явищ та окремих територій. З другого боку на основі своїх монографій, присвячених окремим явищам та окремим історичним пам'яткам, які збирав і досліджував переважно на місці, робив згодом синтетичні нариси, що освітлювали і з'ясовували особливо важні історичні факти (або цілий ряд фактів) чи певні культурні течії. Лише після цієї муравлиної многолітньої праці дав загальну історію Поділля («Нариси історії Поділля») та загальні огляди пам'яток матеріальної культури й мистецтва Поділля.

До першого циклу належать наступні праці:

«Материалы для истории монастырей Подолии» (1889 р.) перша того рода праця в науковій літературі, що подає силу фактів та історичних документів, які далеко виходять за межі монастирів. Праця має 234 сторінки друку¹.

«Приходы и церкви Подольской епархии» – величезна праця, що має 1240 сторінок друку². Це ціла енциклопедія Поділля. Тут подаються географічні, історичні і етнографічні відомості про кожне поселення, село, містечко й місто. Разом з «Археологічною мапою Поділля» дає також докладні відомості про всі стоянки доісторичної людини та всі археологічні знахідки на території Поділля. Нотує всі важливі пам'ятки. Церкви, костели, синагоги і т. д. Назва цієї праці диктувалася вимогами часу, тодішнім законодавцем та видавничими можливостями.

По тому ж принципу, але з більш докладними відомостями побудовано дві інші праці: «Кам'янецький повіт» (611 сторінок) і «Ушицький повіт» (ст. 144)³. Тут читач може знайти історію кожного найменшого містечка і навіть села та історичні дані і опис їх пам'яток матеріальної культури від доісторичних часів аж до наших днів.

Окремих питань з історії Поділля торкалися розвідки «Материалы для истории цехов в Подолии» (ст. 78) і «Подольские типографии и издания»⁴.

З етнографії: «Народное предание о Полозе», «Пасхальные писанки» та багато інших статей в часописах.

¹ Праця вийшла 1891 року. Сецинский Е. И. Материалы для истории цехов в Подолии / Е. Сецинский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества. – Каменец-Подольский: Тип. С.П. Киржацкого, 1904. – Вып. X. – С. 418-494.

² Приходы и церкви Подольской епархии. Под редакцией священника Евфимия Сецинского. – Біла Церква: Вид. О. Пшонківського, 2008. – XII + 996 с.

³ Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета. – Каменец-Подольский: Тип. Под. губ. правл., 1895. – 612 с.; Сецинский Е. И. Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. Ушицкий уезд / Е. Сецинский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества. – Каменец-Подольский: Электро-литография Под. губ. правл., 1916. – Вып. XII. – С. 1-144.

⁴ Сецинский Е. И. Материалы для истории цехов в Подолии / Е. Сецинский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества. – Каменец-Подольский: Тип. С. П. Киржацкого, 1904. – Вып. X. – С. 418-494; Його. Подольские типографии и издания / Е. Сецинский // Подольские епархиальные ведомости (далі – ПЕВ). – 1903. – №46. – С. 1379-1387.

Велика монографія «Город Каменец-Подольский» (Київ, 1895, ст. 247) є майже одинока в українській історіографії студія, що подає в широкому масштабі історію міста і його пам'ятки матеріальної культури. Навіть головніші міста України ще й досі не дочекалися монографій.

* * *

До другого циклю праць проф. Є. Сіцинського належать передовсім розвідки в монографічному обробленні про окремі історичні пам'ятки: церков в 1) Сутківцях XV ст.; 2) Зінкові з XVI ст.; 3) собор в Кам'янці XVI ст.; 4) Замкова церква в Кам'янці XIV-XVII ст.; 5) міста Бара¹. Ці праці цінні не тільки багатством історичного матеріалу та досконалим його обробленням, але дають важливі дані до історичних і стилістичних особливостей української архітектури. Загалом, Є. Сіцинський перший з українських дослідників звернув увагу ширших кіл українського громадянства на мистецькі скарби українського будівництва, як мурованого, так і дерев'яного. Є. С. з'ясував характеристичні особливості українського будівництва та вказав на різниці і відмінності порівнюючи з московським будівництвом і норовським стилем. До того ряду праць належать:

«Отчёт об осмотре древностей в Подольской губернии летом 1901 г.»

«Характерные черты древних церквей Подолии»

«Исчезающий тип деревянных церквей Подолии»

«Южно-русское церковное зодчество»².

Лише після перших трьох праць Є. С-го вийшли видання Г. Павлуцького про укр. дерев'яне будівництво («Древности

¹ Сецинский Е. И. Древнейшие православные церкви в Подолии. Церковь-замок в с. Сутковцах Летичевского уезда / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1889. – 14 янв. (№2). – С. 49-59; Його. Древнейшие православные церкви в Подолии. Свято-Троицкая церковь в м. Зинькове Летичевского уезда / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1890. – 21 апр. (№16). – С. 301-308; 28 апр. (№17). – С. 319-324; Його. Древнейшие православные церкви в Подолии. Каменецкая Св.-Иоанно-Предтеченская церковь (Старый собор) / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1890. – 8 сент. (№37). – С. 835-847; 29 сент. (№39). – С. 891-903; 6 окт. (№40). – С. 915-926; 20 окт. (№42). – С. 952-965; Його. Замковая православная церковь в Каменце-Подольском / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1892. – 11 июля (№27-28). – С. 474-490; Його. Храмы города Бара Могилёвского уезда / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1902. – 23 нояб. (№47). – С. 1067-1077; 7 дек. (№48). – С. 1122-1132; 14 дек. (№49). – С. 1145-1161; 21 дек. (№50). – С. 1189-1197; 28 дек. (№51). – С. 1219-1225.

² Сецинский Е.И. Отчёт об осмотре древностей в Подольской губернии летом 1901 г. / Е. Сецинский // Чтения в историческом обществе Нестор-летописца. – К., 1903. – Кн. XVII. – Вып. I. – С. 34-49; Його. Характерные черты древних церквей Подолии / Е. Сецинский // Православная Подолия. – 1912. – 9 сент. (№36). – С. 841-849; Його. Исчезающий тип деревянных церквей / Е. Сецинский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества. – Каменец-Подольский : Тип. С.П. Киржацкого, 1904. – Вып. X. – С. 393-416; Його. Южно-русское церковное зодчество / Е. Сецинский // Православная Подолия. – 1907. – 25 февр. (№7-8). – С. 153-176.

України» 1905 і в «Истории искусства» Грабаря), що склалися головню з матеріалів проф. Є. Сіцинського.

Як основоположник і постійний директор Історико-археологічного музею в Кам'янці, Є.С. дав великі каталогови музею: стародруків бібліотеки музею (1904 р. – ст. 108) і «Опись предметов старины» (1909 р. – ст. 106)¹.

До історії українського малярства стосуються статі:

«К изображению Иосафа Горленка» (1907 р.)².

«Иконы художника В.А. Тропинина» (1907 р.)³. Це одна з перших статей про знаменитого маляра Тропиніна. Після того з'явилися статі також інших авторів (К. Широцького, Грабаря та ін.).

«Роспись церкви в южно-русском стиле» (1907 р.) про мальовала арт.-маляра Жудіна. Ідейним ініціатором цих розписів був саме проф. Є. Сіцинський⁴.

Новіші праці проф. Є. Сіцинського є результатом багатолітніх архівальних, історичних студій і дослідів існуючих пам'яток. Рівню ж як і попередніх його монографій. Дореволюційні часи не давали можливості опублікувати цілий ряд готових і підготовлених праць Є. С., тим більше, коли торкалися «цивільної» історії чи «цивільних» пам'яток мистецтва. З таких новіших праць Є. С. відмітимо:

«Влияние византийско-атонской архитектуры на буди́вництво мурованих церков на Поділля»⁵. Ця розвідка має велике значення для історії українського мистецтва, як показчик певних досить сильних течій в українській архітектурі, досі не знаних в науковій і фаховій літературі. Невелика розміром розвідка автора є наслідком довгих дослідів Є. С. і синтезою його монографій про окремі пам'ятки старого буди́вництва.

Велика праця «Оборонні замки Західного Поділля»⁶ подає докладні, систематичні описи та історію 12 подільських замків XIV-

¹ Сецинский Е.И. Музей Подольского церковного историко-археологического общества. 1. Опись старопечатных книг / Е. Сецинский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества. – Каменец-Подольск : Тип. С.П. Киржацкого, 1904. – Вып. X. – С. 1-107; Його. Музей Подольского церковного историко-археологического общества. 2. Опись предметов старины / Е. Сецинский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества. – Каменец-Подольск : Тип. С.П. Киржацкого, 1911. – Вып. XI. – С. 1-105.

² Праця вийшла 1911 року. Сецинский Е. И. К изображению Иосафа Горленка / Е. Сецинский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества. – Каменец-Подольский : Тип. С.П. Киржацкого, 1911. – Вып. XI.

³ Праця вийшла 1909 року. Сецинский Е.И. Иконы художника В.А. Тропинина в церкви села Кукавки Могилёвского уезда / Е. Сецинский // Православная Подолия. – 1909. – 11 окт. (№41). – С. 1044-1053.

⁴ Сецинский Е. И. Роспись церкви в южно-русском стиле / Е. Сецинский // Православная Подолия. – 1907. – №26. – С. 593-597.

⁵ Сіцинський Ю. Й. Влияние византийско-атонской архитектуры на буди́вництво мурованих церков на Поділля / Ю. Сіцинський // Записки Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка. – Львів, 1925. – Т. 139-140. – С. 10-22.

⁶ Сіцинський Ю. Й. Оборонні замки Західного Поділля / Ю. Сіцинський. – К., 1928. – 100 с.; 68 іл.

XVIII ст. з великою кількістю старих гравюр, фотографій, плянів і мап, які в переважній більшості публікуються вперше (див. рецензію М. Карачковського в «Україні», Київ 1929, кн. 33, ст. 137-140 і д-ра Ів. Крип'якевича в «Ділі», Львів 1919, ч. 207).

Давно задумана проф. Є. Сіцинським загальна історія Поділля лише недавно почала здійснюватися друком. В р. 1927 Вінницька філія Всенародної бібліотеки України при Українській Академії наук випустила першу частину монументальної праці проф. Є. Сіцинського під заголовком «Нариси з історії Поділля». Ця перша частина складається з двох нарисів: 1) загального огляду історії Поділля і 2) передісторії Поділля¹. Територіально ці огляди включають не тільки історичну частину Поділля (був. російського) і Брацлавщини, але й Галицьке Поділля. Частина друга, яка вже здана до друку, складається з слідуєчих нарисів: 3) стародавнє плем'я і народи на Поділля за історичних часів перед заснуванням Київської держави [...] і 5) Поділля під владою Литви². Частина III (століття XV-XVII) готується до друку.

«Нариси з історії Поділля» мають численні ілюстрації: старі гравюри, рисунки, фотографії, пляни, схеми, мапи, з яких декотрі публікуються вперше. На жаль друк першої частини виконано не зовсім добре, а репродукції в надто малому розмірі і не задовольняючі. Треба побажати, щоб ці технічні хиби видавці виправили в слідуєчих частинах «Нарисів».

Крім більших наукових праць проф. Є. Сіцинський дав цілий ряд популярних статей та розвідок. З найновіших таких статей належить вказати на популярну брошуру «Кам'янецька фортеця» у бібліофільському виданні Кам'янець-Подільської мистецько-промислової школи Кам.-Под. 1929³ (див. рецензію в «Нових шляхах», Львів 1929, ч. 5, ст. 172).

ЦДАВО, ф. 4372, оп. 1, спр. 73, 9 арк. «Коротка біографія професора Євфимія Сіцинського» Богацького (24.03.1931).

The authors present knowledge of his time not only on the tail of personality – Y. Sitsinsky for future generations and Paul Bogatskyi, introduced in the scientific revolution nepublikovani memories P.O. Bogatskyi, discovered in emigration Central State Archive of the higher authorities and government of Ukraine.

Key words: P.O. Bogatskyi, Yu.J. Sitsinsky, for future generations, memories, skirts, Czechoslovakia.

Отримано: 10.04.2013

¹ Сіцинський Ю. Й. Нариси з історії Поділля / Ю. Сіцинський. – Вінниця : Всенародна бібліотека при Українській академії наук. Кабінет вивчення Поділля, 1927. – Ч. 1. – 74 с.; 48 іл.

² Праця Юхима Сіцинського «Поділля під владою Литви» вийшла друком лише 2009 року. Див.: Сіцинський Ю. Й. Поділля під владою Литви / упоряд. Д.П. Ващук. М.І. Мошак. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2009. – 160 с.

³ Сіцинський Ю.Й. Кам'янець-Подільський державний історико-культурний заповідник – Кам'янецька фортеця / Ю. Сіцинський. – Кам'янець-Подільський : Мистецько-промислова школа, 1929. – 10 с. ; 16 іл.